

Archeologisch vooronderzoek Hasselt – Raamstraat 13

Natasja Reyms en Jordi Bruggeman

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 190

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2013/342
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Hasselt - Raamstraat 13

Opdrachtgever: MASKARINO bvba, Paardsdemerstraat 9, B-3500 HASSELT
Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Terreinwerk: Natasja Reyns, Dennis Huyskens en Lies Dierckx
Administratief toezicht: Ingrid Vanderhoydonck, Agentschap Onroerend Erfgoed, Hendrik Van Veldekegebouw,
Koningin Astridlaan 50, bus 1, B-3500 HASSELT

Rapportage: All-Archeo bvba
Determinaties: dra. Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo .be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

D/2013/12.807/47

© All-Archeo bvba, 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 ADMINISTRatieve FICHE.....	7
3 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	9
3.1 Afbakening studiegebied.....	9
3.2 Aard bedreiging.....	10
3.3 Onderzoeksopdracht.....	11
4 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	13
4.1 Landschappelijke context.....	13
4.1.1 Topografie.....	13
4.1.2 Hydrografie.....	13
4.1.3 Bodem.....	14
4.2 Beschrijving gekende waarden.....	15
4.2.1 Historische situering Hasselt.....	15
4.2.2 Historische en bouwkundige gegevens Raamstraat 13.....	15
4.2.3 Archeologische voorkennis.....	22
5 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	25
5.1 Toegepaste methoden & technieken.....	25
5.2 Bespreking profielen en stratigrafie.....	26
5.2.1 Werkput 1.....	26
5.2.2 Werkput 2.....	27
5.2.3 Werkput 3.....	29
5.3 Bespreking werkputten.....	31
5.3.1 Werkput 1.....	31
5.3.2 Werkput 2.....	32
5.3.3 Werkput 3.....	32
5.4 Confrontatie met cartografische bronnen.....	36
6 WAARDERING, EVALUATIE VAN DE GEPLANEDE INGREEP: EFFECTEN, EN ADVIES.....	39
7 BIBLIOGRAFIE.....	41
7.1 Publicaties.....	41
7.2 Bronnen.....	41
7.3 Websites.....	41
8 BIJLAGEN.....	43
8.1 Lijst van afkortingen.....	43
8.2 Glossarium.....	43
8.3 Archeologische periodes.....	43
8.4 Plannen en tekeningen.....	43
8.5 Harrismatrix.....	44
8.6 Vondstenlijst.....	44
8.7 Monsterlijst.....	44
8.8 CD-rom.....	45

1 Inleiding

Naar aanleiding van de plannen voor de realisatie van een nieuwbouw met ondergrondse parking aan de Raamstraat 13 in Hasselt, en het potentieel voor het aantreffen van archeologische resten op het terrein, werd een vooronderzoek opgelegd door het Agentschap Onroerend Erfgoed in functie van specifieke vraagstellingen.

Deze opdracht werd op 26 juli 2013 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd op 27 augustus en 5 september 2013, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Dennis Huyskens en Lies Dierckx.

Bij deze wensen we Luc Van Impe te bedanken, voor de begeleiding die hij ons gaf bij dit onderzoek. Verder gaat onze dank ook uit naar Luc Smeets, die ons geholpen heeft bij het historische luik van deze studie.

2 Administratieve fiche

Administratieve gegevens	
<i>Naam van de opdrachtgever</i>	MASKARINO bvba
<i>Naam van de uitvoerder</i>	All-Archeo bvba
<i>Naam van de vergunninghouder</i>	Natasja Reynolds
<i>Beheer en plaats van de geregistreerde data en opgravingsdocumentatie</i>	Wordt overgedragen aan de eigenaar van het terrein
<i>Beheer en de plaats van de vondsten en stalen</i>	Wordt overgedragen aan de eigenaar van het terrein
<i>Projectcode</i>	2013/342
<i>Vindplaatsnaam</i>	Hasselt – Raamstraat 13
<i>Locatie met vermelding van provincie, gemeente, deelgemeente, plaats, toponiem en minimaal 4 xy-Lambertcoördinaten</i>	Zie 3.1 Afbakening studiegebied
<i>Kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer(s)</i>	Hasselt, afdeling 1, sectie H, percelen 246L en 246M
<i>Kaart van het onderzoeksgebied op basis van de topografische kaart op schaal 1:10000</i>	Zie 4.1.1 Topografie
<i>Begin- en einddatum uitvoering onderzoek</i>	27 augustus en 5 september 2013
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
<i>Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden, die zijn opgenomen in de vergunning</i>	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Hasselt, Raamstraat 13
<i>Omschrijving van de archeologische verwachtingen</i>	Zie 4.2.2 Archeologische voorkennis
<i>Wetenschappelijke vraagstelling met betrekking tot het onderzoeksgebied</i>	Zie 3.3 Onderzoeksopdracht
<i>Doelen en wensen van de natuurlijke persoon of rechtspersoon die door zijn actie of acties de ingreep van de bodem veroorzaakt of noodzakelijk maakt</i>	Zie 3.2 Aard bedreiging
<i>Eventuele randvoorwaarden</i>	Niet van toepassing
Eventuele raadpleging van specialisten	
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de algemene wetenschappelijke adviezen door personen die buiten het project stonden</i>	Luc Van Impe

3 Projectgegevens en afbakening onderzoek

3.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Limburg, stad Hasselt (Fig. 1), Raamstraat 13, percelen 246L en 246M (kadaster afdeling 1, sectie H). Het projectgebied is ca. 1300 m² groot en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde (0101).

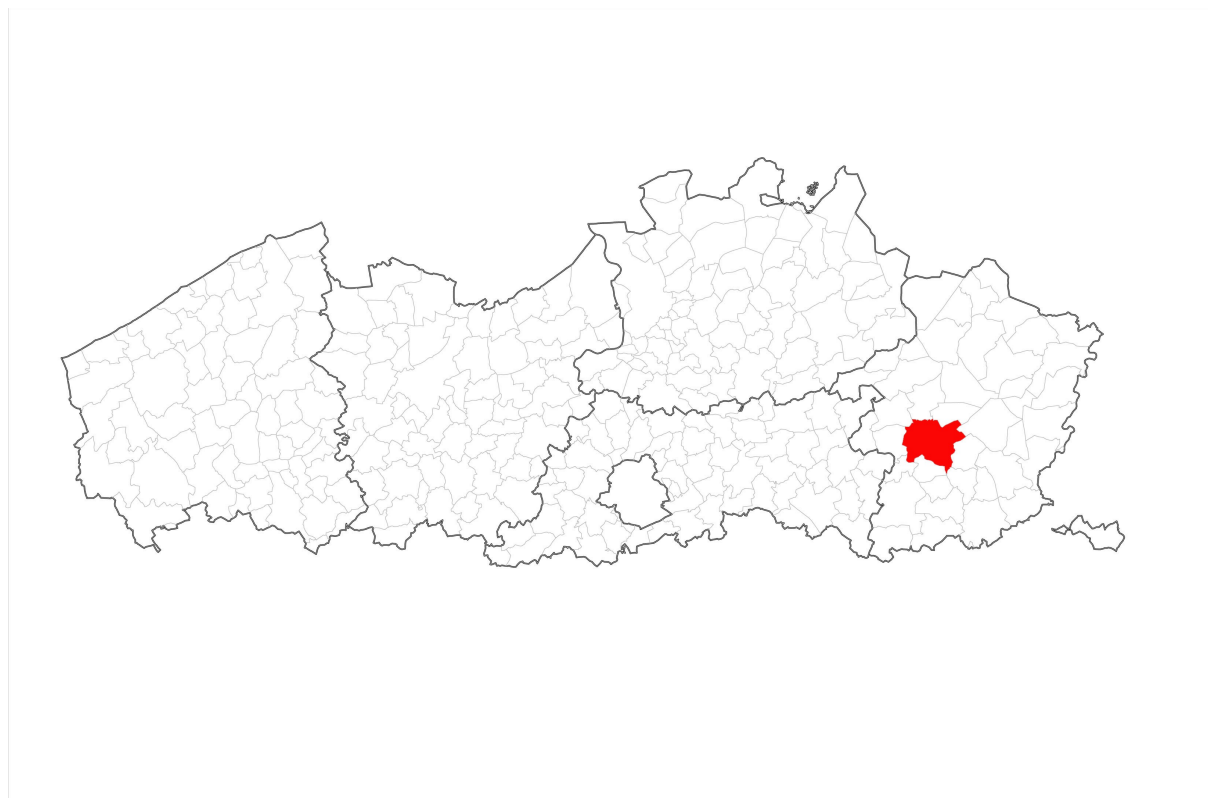

Fig. 1: Situeringssplan

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Limburg
 - Locatie: Hasselt
 - Plaats: Raamstraat 13
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 218215; 180547
 - 218250; 180552
 - 218230; 180607
 - 218225; 180570

Fig. 2: Kleurenorthfoto met een situering van het onderzoeksgebied (maps.google.nl)

Het projectgebied (Fig. 2) is gelegen aan de Raamstraat in het westen. Ten noorden bevindt zich de Paardsdemerstraat en ten oosten de Zuivelmarkt. Hierdoor is het onderzoeksgebied te situeren binnen het historische centrum van de stad Hasselt.

3.2 Aard bedreiging

Op het terrein zal een kantoorgebouw afgebroken worden en vervolgens een nieuwbouw met ondergrondse parking gerealiseerd worden. Dit impliceert een grondige verstoring van het aanwezige bodemarchief. Gezien de ligging van het onderzoeksgebied binnen het historische centrum van de stad Hasselt en de ligging ten opzichte van gekende archeologische waarden (zie hoofdstuk Archeologische voorkennis), werd een archeologisch vooronderzoek opgelegd. Deze moet nagaan wat de impact is van de geplande bodemingrepen op het aanwezige bodemarchief.

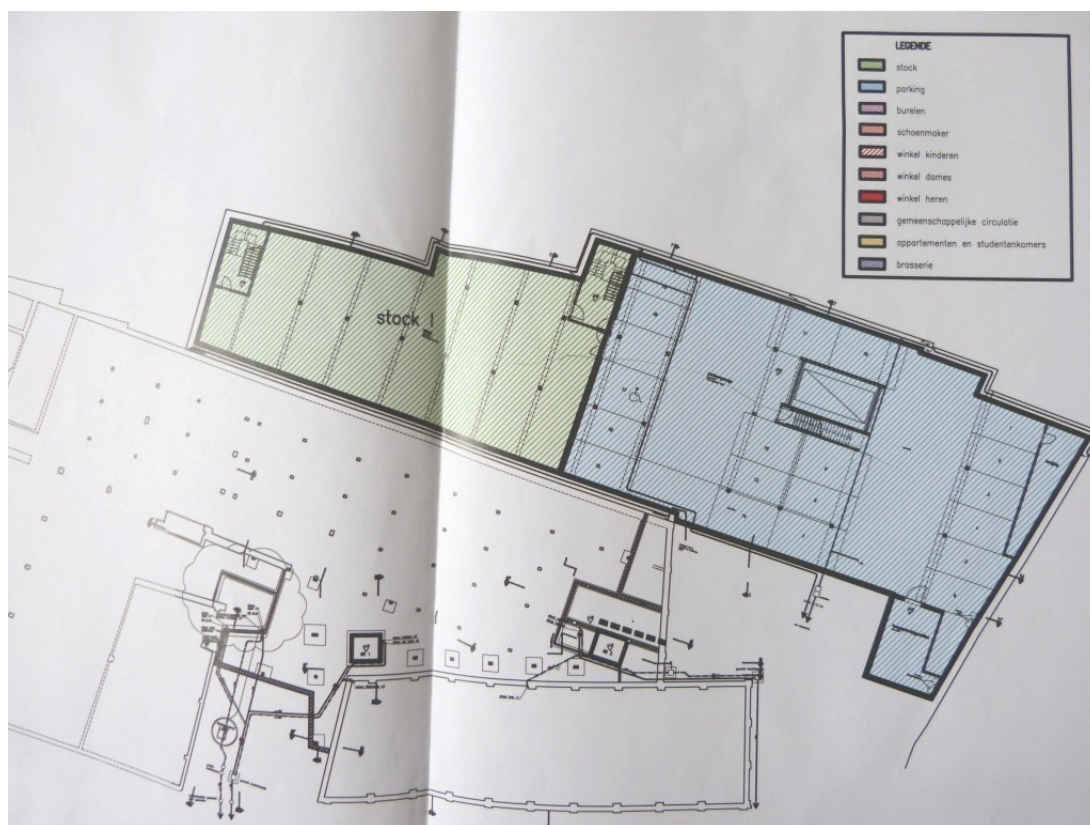

Fig. 3: Ontwerpplan

3.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische en historische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Vervolgens is het ook de bedoeling eventueel aanwezige resten voldoende te documenteren om zoveel mogelijk de werkzaamheden te kunnen laten verder gaan.

Een aantal vragen diende in het bijzonder beantwoord te worden en met specifieke elementen diende rekening gehouden te worden:

- Wat is de stratigrafie van het terrein?
- Wat is de vermoedelijke geschiedenis van het terrein (oude kaarten, bebouwingsgegevens)
- Wat is de impact van de voorgaande bebouwing op het archeologisch erfgoed?
- Hoeveel archeologische niveaus zijn er te verwachten?
- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

4 Beschrijving referentiesituatie

4.1 Landschappelijke context

4.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op een hoogte van ongeveer 36 m TAW (Fig. 7). Er zijn weinig hoogteverschillen op het terrein zelf waar te nemen. Op ruimer landschappelijk vlak is het onderzoeksgebied te situeren op de noordelijke uitloper van een rug, die afhelt naar de Demer toe (zie het hoofdstuk Hydrografie).

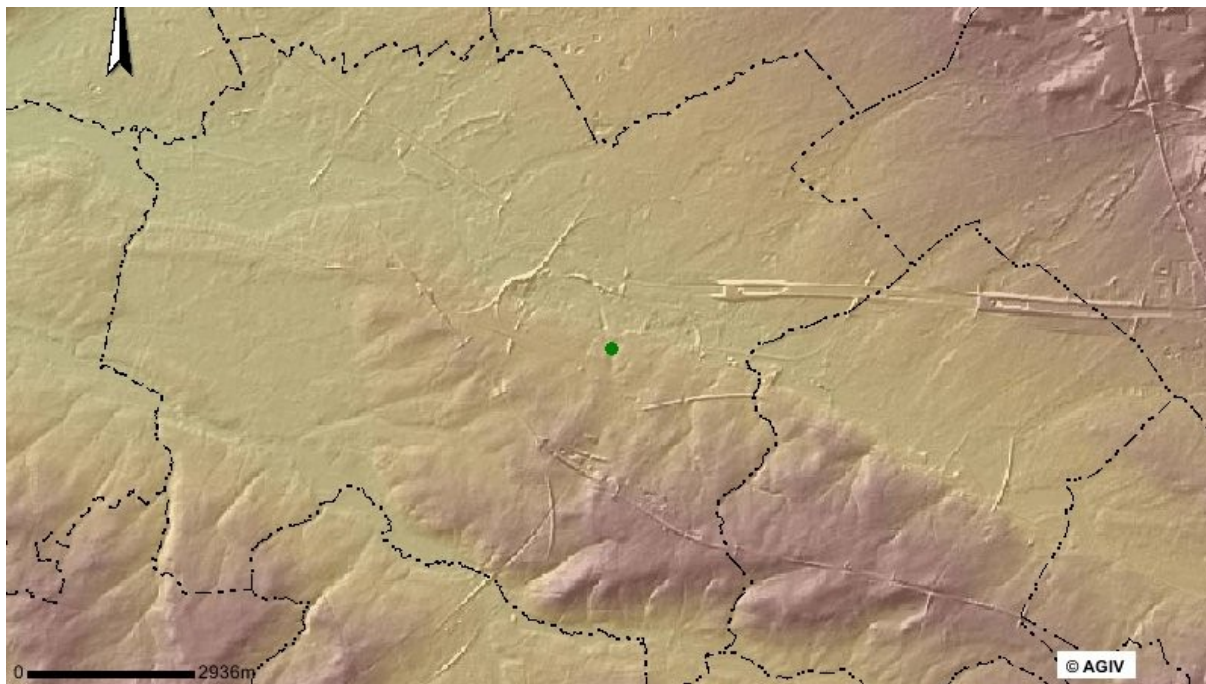

Fig. 4: Digitaal hoogtemodel (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/dhm>)

4.1.2 Hydrografie

Het gebied is op hydrografisch vlak gelegen binnen het Demerbekken, aan de rand van de Demervallei, in de subhydrografische zone Demer van monding Stiemerbeek (excl) tot monding Slangbeek (excl). Ten oosten van het onderzoeksgebied loopt de Helbeek.

Fig. 5: Vlaamse hydrografische atlas (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

Fig. 6: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

4.1.3 Bodem

De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit de Formatie van Eigenbilzen (Eg), gekenmerkt door grijs tot groengrijs fijn zand, kleihoudend, weinig glauconiethoudend, glimmerhoudend, onderaan sterk kleihoudend.¹

¹ <http://dov.vlaanderen.be>

Het onderzoeksgebied zelf is op de bodemkaart aangegeven als bebouwde zone (OB) en zegt bijgevolg weinig over de bodemkundige eigenschappen. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied is de bodem aangegeven als een natte licht zandleembodem zonder profiel (Pepz). De sedimenten worden lichter of grover in de diepte. Ten zuidoosten is de bodem dan weer aangegeven als een natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (LhcZ). Opnieuw worden de sedimenten lichter of grover in de diepte. Uit dit overzicht blijkt telkens de natte eigenschappen van de bodem en verder de aanwezigheid van een (licht) zandleembodem. De vaststellingen op het terrein wijzen er op dat de bodem ter hoogte van het onderzoeksgebied eerder bestaat uit een licht zandleembodem, maar de natte eigenschappen van de bodem konden niet bevestigd worden. De vaststellingen van het vooronderzoek wijzen eerder op een droge bodem.

4.2 Beschrijving gekende waarden

4.2.1 Historische situering Hasselt

Hasselt is ontstaan bij de Helbeek, een bijrivier van de Demer. Omstreeks 1000, ontstond van het graafschap Loon als leen van het Duitse keizerrijk. Hasselt werd weldra het centrum van dit graafschap. In 1232 werd de nederzetting verheven tot stad door Arnold IV, graaf van Loon. Mogelijk omstreeks 1281 was er de aanleg van versterkingen, mogelijk gelijktijdig met het uitgraven van de Nieuwe Demer, een kunstmatige aftakking van de Demer, die doorheen de stad werd geleid. In 1307 werd de verlegging van het centrum van de stad naar de Grote Markt vermeld en ontwikkelde zich zo een nieuw stratenpatroon, in functie van dit nieuwe centrum. De nieuwe wegen leidden van de markt naar de verschillende stadspoorten. Na het aanleggen van de omwalling begonnen verschillende religieuze orden zich in de stad te vestigen.

In 1366 werd Hasselt ingelijfd bij het prinsbisdom Luik. In de 16de eeuw raakte de stad betrokken bij de Luikse burgeroorlogen tussen de Bourgondisch gezinde partij en de Frans gezinde groep. Bij de verschillende belegeringen werden de versterkingen achtereenvolgens gedeeltelijk vernietigd en weer hersteld. De vesting werd opnieuw ontmanteld bij de bezetting door de Hollandse troepen (1675-1681). In 1705 werd de omwalling volledig gesloopt, op de poorten na, en vervangen door een aarden wal. Tijdens de Franse bezetting (1795) werd Hasselt hoofdplaats van een arrondissement dat ressorteerde onder het departement Neder-Maas. Het economische leven, dat tot de 16de eeuw beheerst werd door de lakennijverheid, onderging een reconversie naar de bierbrouwerij en later naar de jeneverstokerij, die haar hoogste bloei kende in de 19de eeuw.²

4.2.2 Historische en bouwkundige gegevens Raamstraat 13

De straatnaam 'Raamstraat' zou verwijzen naar 'Raemen', een toestel om te weven.³ De straatnaam herinnert aan de plaats waar de lakenvolders hun producten op ramen te drogen legden. De naam werd al rond 1400 gebruikt als Ramestrate.⁴

Om de vroegste geschiedenis van het onderzoeksgebied te bespreken, zijn verschillende cartografische bronnen beschikbaar. Op een kaart uit 1759, is de Raamstraat te zien. Aan de straatkant zijn woningen aangegeven, terwijl de achterliggende terreinen braak liggen (Fig. 7). Dit is de oudste kaart die gevonden werd.

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is de Raamstraat zichtbaar (Fig. 8). Het onderzoeksgebied blijkt op de kaart bebouwd aan de straatzijde, terwijl achteraan het perceel een open ruimte te zien is. Dit toont een

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20926>

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/4746>

⁴ <http://www.hasel.be/nl/subjects/553/raamstraat.html>

gelijkaardig beeld als de kaart uit 1759. Vanaf 1813, geeft het primitief kadaster ook bebouwing op het achterliggende perceel aan (Fig. 9). De zone moet bijgevolg op het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw bebouwd zijn.

Fig. 7: Hasselt in 1759 (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hasselt_in_1759.jpg)

Fig. 8: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

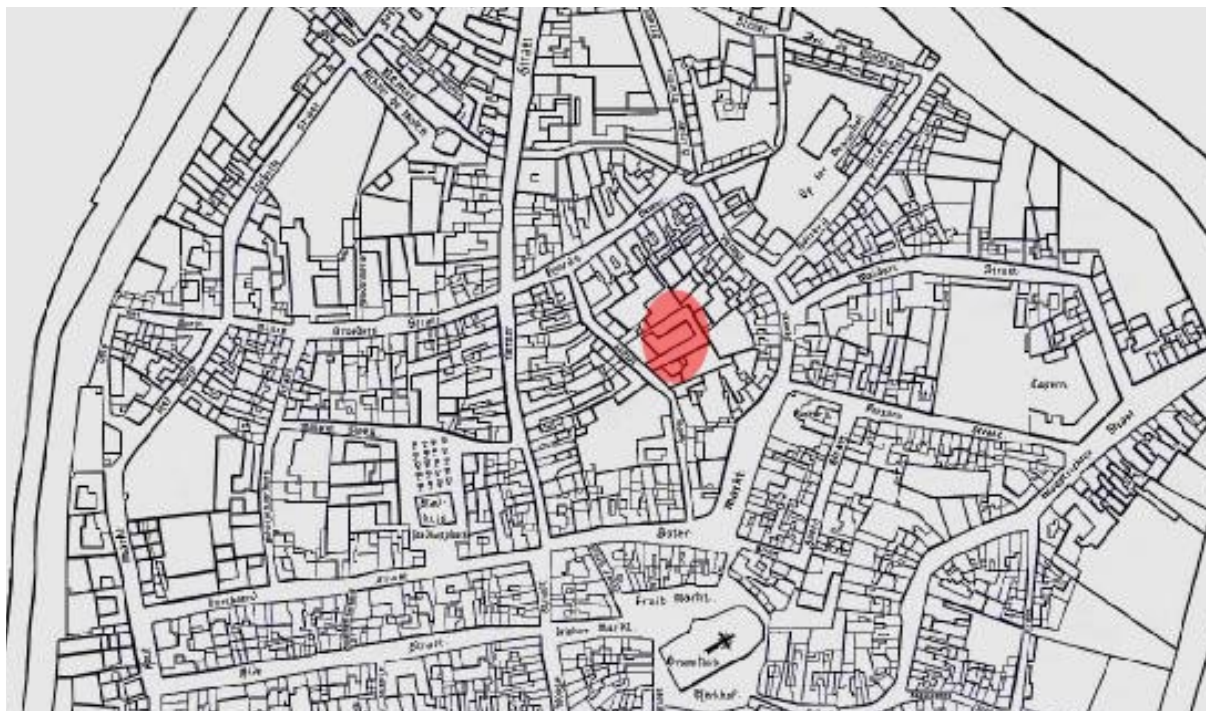

Fig. 9: Hasselt in 1813 (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hasselt_1813.jpg)

Het tweede begijnhof en Den Brandewijnsketel

Het onderzoeksgebied zou gelegen zijn in het tweede begijnhof van Hasselt (zie ook het hoofdstuk Archeologische voorkennis). Het eerste begijnhof werd reeds vermeld in 1245 en was buiten de stadsmuren gelegen. In 1567 werd het verwoest en in 1571 werd een nieuw begijnhof opgericht. Ditmaal was het binnen de stadsmuren gelegen, op de rechter oever van de Nieuwe Demer. Tussen 1707 en 1780 werd op de linker oever het huidige begijnhof gebouwd. Het tweede begijnhof bleef nog een tijdlang in gebruik en was door een brug met het nieuwe begijnhof verbonden.⁵

Met betrekking tot het onderzoeksgebied en zijn nabije omgeving is het volgende geweten. In 1638 namen de Sepulkrieten of Kanunnikessen van het Heilig Graf, ook wel 'Bonnefanten' genoemd, uit Maastricht hun intrek in Den Brandewijnsketel aan de Raamstraat.⁶ Dit gebouw sluit aan op het onderzoeksgebied. In Den Brandewijnsketel openden de Bonnefanten een lagere school. Op 31 oktober 1649 verlieten ze echter reeds de Raamstraat om aan de Pertsdemer een huis te betrekken.⁷ Het gebouw was dus slechts 11 jaar in gebruik door de Bonnefanten, van 1638 tot 1649. Het raadplegen van documenten in het Rijksarchief Hasselt, aangaande het archief van het begijnhof, bracht geen nieuwe informatie aan het licht ten opzichte van de literaire bronnen.⁸

De beschermde stokerij Smeets (OL000542), is gesitueerd op dezelfde plaats als Den Brandewijnsketel, waar de Bonnefanten zich vestigden tussen 1638 en 1649.⁹ De Brandewijnsketel is gesticht aan het begin van de 18de eeuw door, en ruim drie eeuwen lang in het bezit geweest van de familie van Elsrack, de oudste patriciërsfamilie van de stad, die de leiding hadden van de belangrijkste lakenindustrieën en bierbrouwerijen in Hasselt. Het gebouw kreeg pas zijn naam begin de 18de eeuw, toen Joes van Elsrack er een branderij inrichtte. Voordien stonden er de

5 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/22113>

6 Schreurs 1985, 35

7 <http://www.hasel.be/nl/content/7818/bonnefantenkerk-demerstraat-uit-hasselt-intra-muros-1989.html>

8 Rijksarchief Hasselt, BE-A0515/1383, inventarisnr. 3, 31 en 89

9 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/200650>

ramen voor de lakenweverij opgesteld. Toen in 1638 de Bonnefantien zich zoals eerder vermeld in Hasselt vestigden, stond de vader van Joes van Elsrack het gebouw af aan de nonnen. De nonnen woonden er maar 11 jaar maar hielden het gebouw wel een eeuw lang in hun bezit. In 1736 verkochten ze het aan priester Arnold Peuskens, die optrad als zaakgelastigde voor Nikolaas Joseph de Liebigh-Van Opper, die toen reeds verschillende eigendommen bezat in Hasselt

Na het overlijden van Liebigh kocht Poultrain, een industrieel uit Wallonië, de Brandewijnsketel. Hij bracht er een grote branderij en zijn ossenstallen in onder. Tevens was hij eigenaar van verschillende gebouwen in Paardsdemerstraat. Jeneverstoker Cocquit huurde Den Brandewijnsketel in 1833 en zette de stokerij verder. Achter Den Brandewijnsketel bouwde hij een dozijn werkmanswoningen, die rond 1906 verdwenen. Op 29 augustus 1854 verkocht de weduwe Poultrain, al haar goederen. De Brandewijnsketel kwam in 1862, in handen van Hubert Vanstraelen.¹⁰ In 1885 wordt het oorspronkelijke gebouw gesloopt en is er sprake van een nieuwbouw door Jan Vanstraelen. Het betreft een nieuwe mouterij, die de naam Den Brandewijnsketel behoudt.¹¹

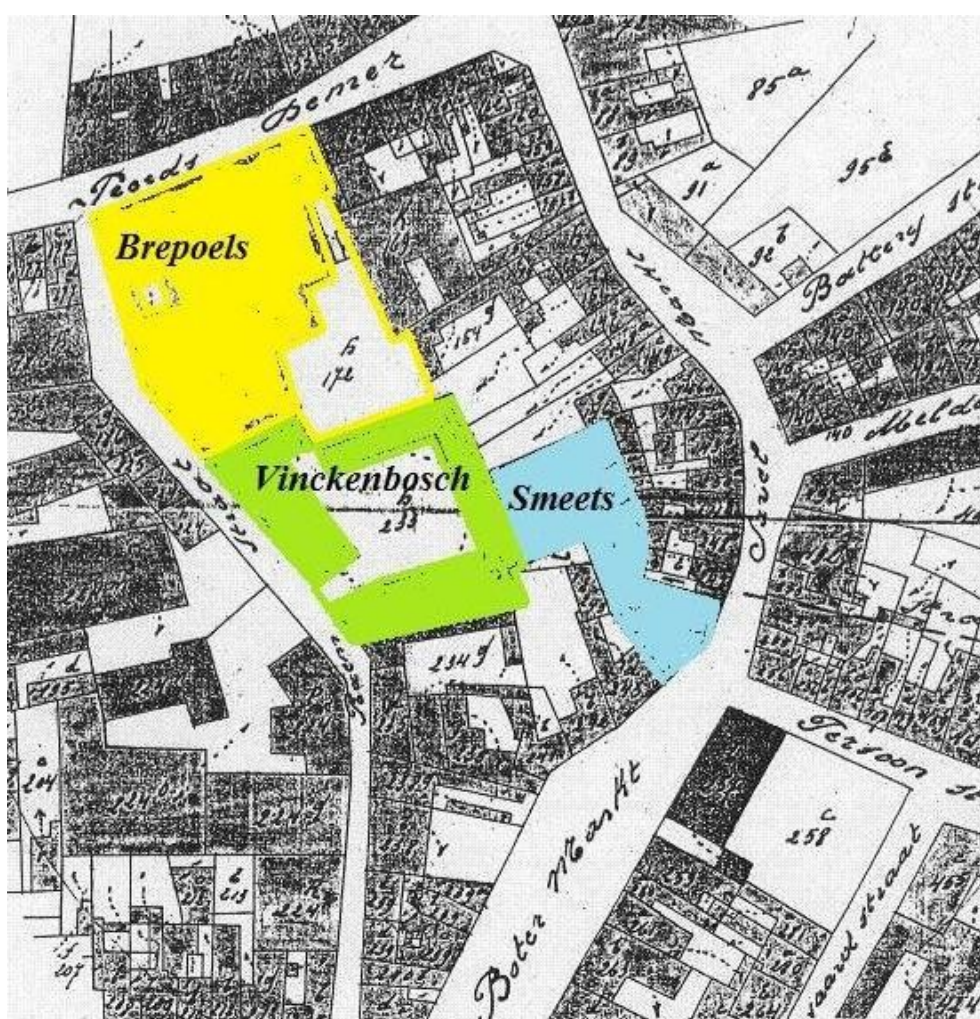

Fig. 10: Aanduiding van Brepoels, Vinckenbosch en Smeets op een kadasterplan uit 1927 (documentatie Luc Smeets)

In 1906 ging het bezit over in handen van stoker Vinckenbosch van het Groot Fortuin, dat zowel op de Demerstraat als op de Raamstraat uitkwam. Leo Vinckenbosch gebruikte het gebouw als gistfabriek en brak de aanwezige werkmanswoningen af. Ernaast kwam een azijnfabriek, een

¹⁰ Smeets 2011, 102 en Vandeghechuchte 2006: 6-7

¹¹ Documentatie Luc Smeets en Vandeghechuchte 2006: 1

grote binnentuin en een brede uitganag naar de Zuivelmarkt.¹² Eind jaren '30 - begin 1940 neemt Gerard Smeets het gehele complex van de mouterij-brouwerij-distillerie Brepoels-Schoofs gelegen langsheen de Paarsdemerstraat over. Op die manier komt de familie Smeets in het bezit van het grootste gedeelte van het bouwblok, gelegen tussen de Zuivelmarkt, Paarsdemerstraat en de Raamstraat. In 1947, startte stoker Louis Smeets in dit gebouw zijn stokerij op.¹³

Fig. 11: Aanduiding van het onderzoeksgebied op kadasterplannen uit 1859 (linksboven), 1866 (rechtsboven), 1927 (linksonder) en 1949 (rechtsonder)

De akte met betrekking tot de aankoop van het pand aan de Raamstraat/Paarsdemerstraat dateert van 31/08/1943. Het betreft de openbare verkoop door N.V. Malteries Brepoels-Schoofs aan Dhr. Gerard Smeets-Bergmans, en spreek van een "huis met toebehorende nijverheidsgebouwen en open grond, Paarsdemerstraat en Raamstraat, sectie H 172f en deel 176q, opp. 16a 32ca, plan Kleykens augustus 1943."¹⁴

In 1953 liet Gerard Smeets de bouwvallige mouterijgebouwen langs de Paarsdemerstraat en de Raamstraat afbreken. Architect Leon Moors bouwde een nieuw magazijn in de Raamstraat. Dit is het huidige magazijn, dat werd gebouwd omstreeks 1955. In 1981 werd het magazijn omgevormd tot het Architectenbureau Jaspers-Eyers er zich.¹⁵

¹² Vandegheuchte 2006: 8

¹³ Vandegheuchte 2006: 10

¹⁴ Documentatie Luc Smeets

¹⁵ Smeets 2011: 159 en Vandegheuchte 2006: 11-12

Fig. 12: Situering van het naastliggende plan op de huidige toestand (Luc Smeets)

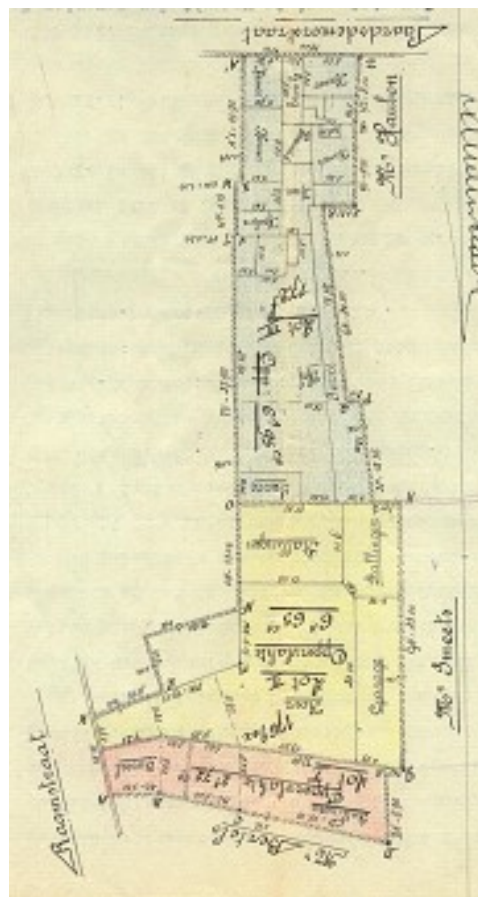

Fig. 13: Plan Kleykens (met dank aan Luc Smeets)

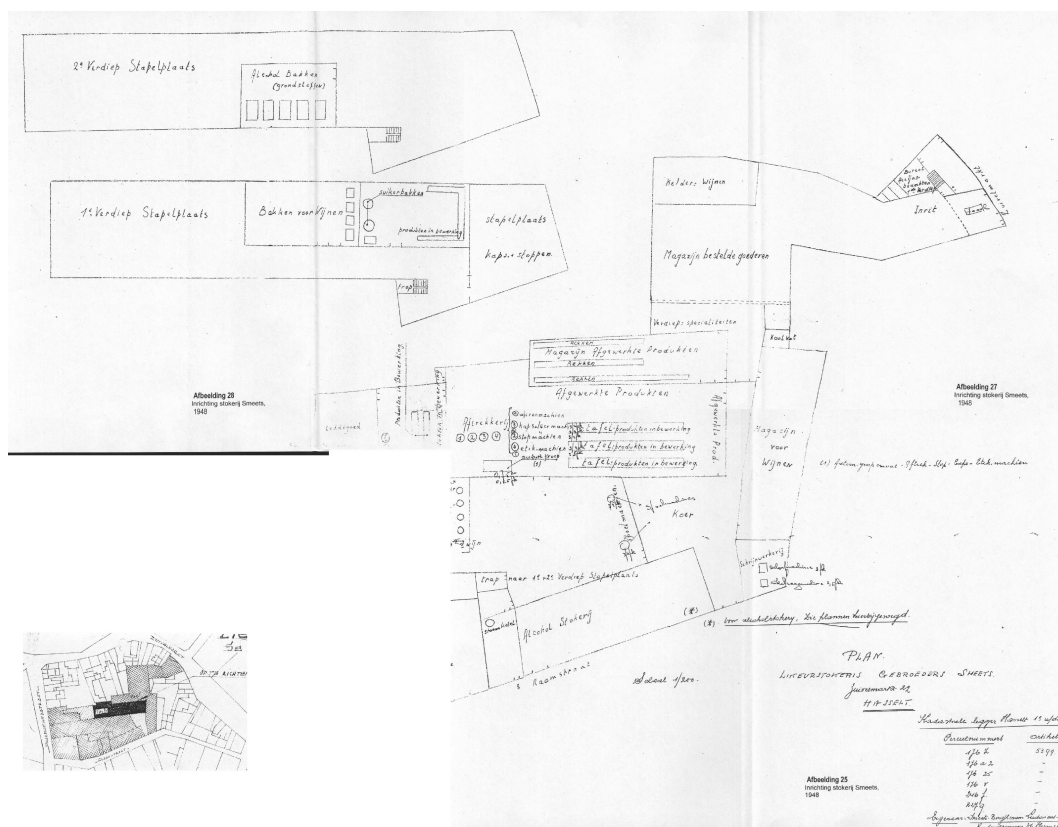

Fig. 14: Ontwerpplan magazijn uit 1955

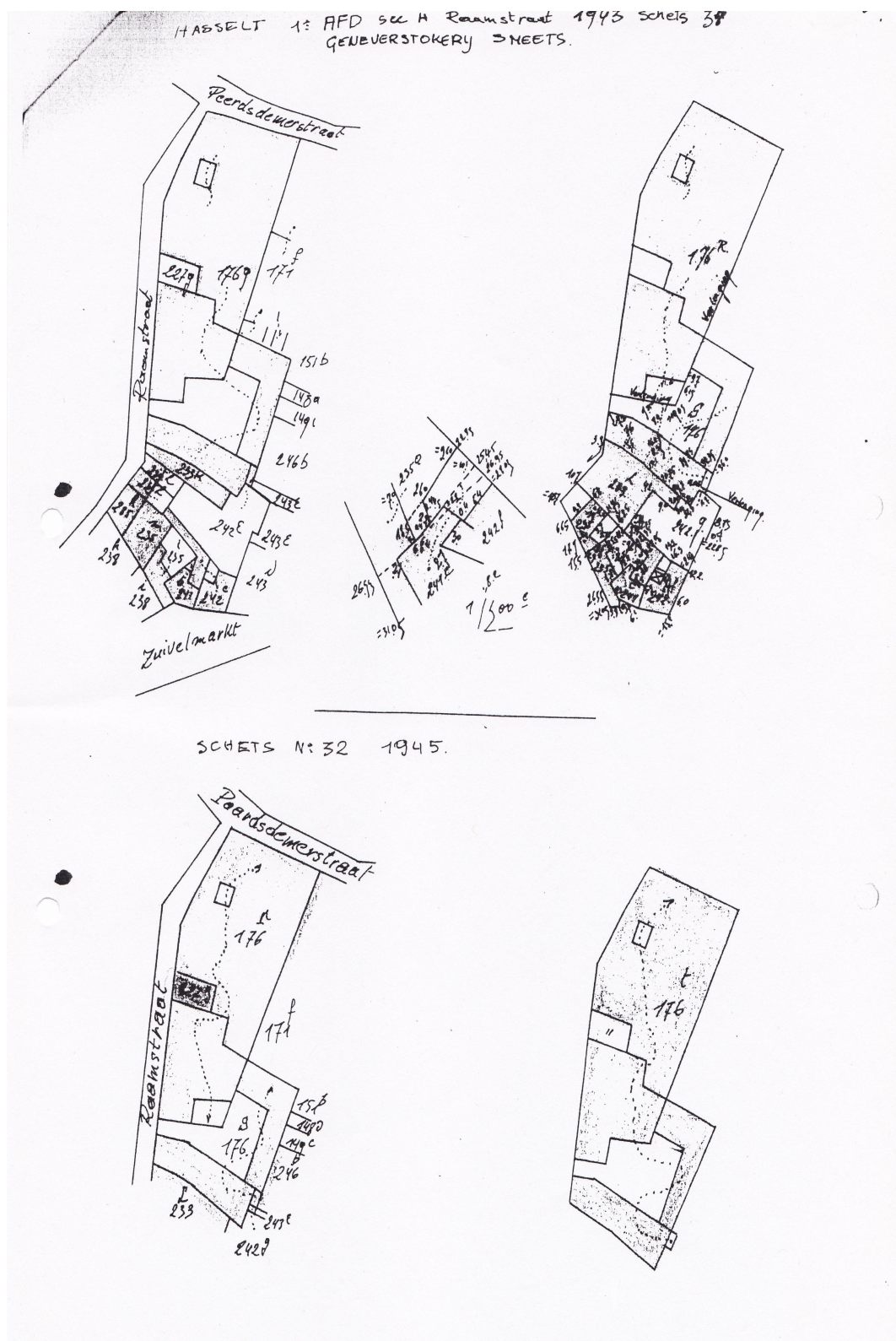

Fig. 15: Mutatischets uit 1943 (boven) en 1945 (onder)

In het kader van deze studie werden ook de aanwezige dossiers bij de Bouwdienst van Hasselt ingekeken. De recentste dossiers dateren uit de periode 2011 tot 2013 en hebben betrekking op de recente plannen om de huidige bebouwing op het perceel te vervangen. Het oudste dossier dateert uit 1978 en heeft betrekking op de verbouwing van de voorgevel van het pand. Tot slot

dateert uit 1977 nog een aanvraag om kantoren bij te bouwen, maar deze aanvraag werd geweigerd.

Fig. 16: Aanduiding van het onderzoeksgebied op kadasterplannen uit 1953 (linksboven), 1955 (rechtsboven), 1962 (linksonder) en de huidige toestand (rechtsonder)

4.2.3 Archeologische voorkennis

In en nabij bij het projectgebied zijn volgens de Centrale Archeologische Inventaris (Fig. 17) verschillende archeologische waarden aanwezig. Het onderzoeksgebied zelf is gelegen binnen CAI 52629 en omvat het gebied van het tweede begijnhof.¹⁶

Ten noorden van het onderzoeksgebied bevinden zich nog:

- CAI 150069, Bonnefantenklooster. Naast kloostergebouwen uit de 17de en 18de eeuw, evenals bijhorende beer- en afvalputten, werden de resten van kuilen en paalsporen en mogelijk zelfs een ververskuip uit de late middeleeuwen aangetroffen. Ten oosten van het klooster bevond zich een kuil met aardewerk uit de vroege tot midden-ijzertijd.¹⁷
- CAI 700035, Sint-Catherinabegijnhof, dat dateert uit de 18de eeuw. In augustus 1702-1703 zou de begijnhofmuur opgericht zijn en van 1707 tot 1780 was er de bouw van het derde begijnhof.¹⁸
- CAI 51941, Klooster van de Witte Nonnen. Het zou gesticht zijn omstreeks 1430.¹⁹

¹⁶ De Maegd 2006

¹⁷ Driesen/Thomas 2009

¹⁸ De Maegd 2006

¹⁹ Roggen 1994

- CAI 700122, Kempische poort. De poorten worden sinds de eerste helft van de 14de eeuw vermeld.²⁰
- CAI 700123, Holliday Inn. Vondst van een leistenen gietvorm voor een sleutel en een versierelement uit de 16de eeuw.²¹

Ten zuiden van het onderzoeksgebied bevinden zich/

- CAI 700048, de oude Vismarkt. Deze dateert vermoedelijk uit de volle middeleeuwen.²²
- CAI 700044, motte met neerhof. Het geheel is te situeren tegenover de vroegere vismarkt. De oudste vermelding dateert uit 1171.²³
- CAI 51866, Sint-Quintinskathedraal. De gotische kerk dateert uit de 15de eeuw en de Romaanse kerk werd voltooid in de 12de eeuw. Voordien zou er zich een zaalkerk bevonden hebben, die opgetrokken was rond een houten kapel, die mogelijk dateert uit de Karolingische periode. Verder werden ook enkele vlakgraven uit de Karolingische periode aangetroffen, naast enkele losse vondsten uit de Romeinse tijd en het neolithicum.²⁴
- CAI 51766, Motheuvel?. Niet meer zichtbaar en moeilijk te lokaliseren, mogelijk een verdwenen mottesite.²⁵
- CAI 700046, Grote Markt. Dateert uit de late middeleeuwen.²⁶
- CAI 700502, Het Leerske. Hier werden de resten van bewoning uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd aangetroffen, naast losse vondsten uit de late middeleeuwen.

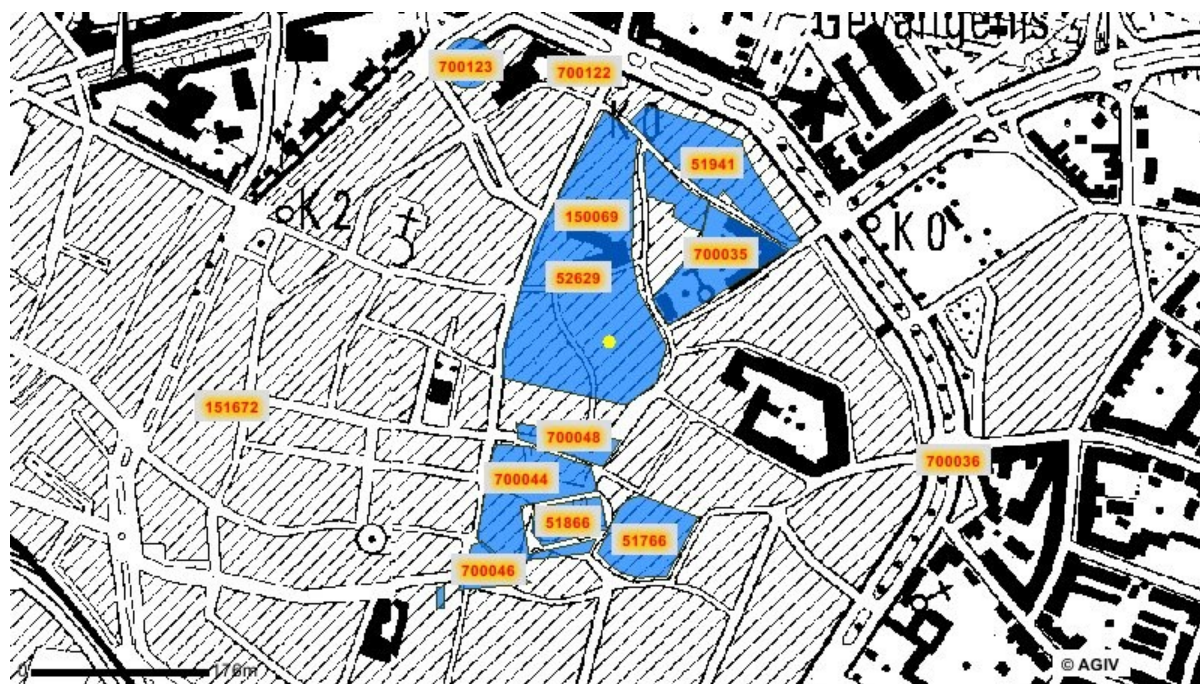

Fig. 17: Overzichtskaart CAI (<http://www.agiv.be>)

20 Gerits 1989

21 Van Laere 1994

22 De Meulemeester 1993

23 De Meulemeester 1993

24 De Meulemeester 1993; Waegeman *et al.* 2010

25 De Meulemeester 1993

26 De Meulemeester 1993

Ten westen is nog CAI 151672 gelegen. Dit omvat het Dokter Willemshuis, dat terug gaat tot de 17de eeuw.²⁷ Ten oosten bevindt zich CAI 700036, Maastrichterpoort 1. Hier werden de resten van de 18de-eeuwse stadswal aangetroffen. Deze zou in 1705 bestaan hebben uit een aarden wal en in 1832 versterkt zijn met metselwerk.

²⁷ Waegeman 2009

5 Resultaten terreinonderzoek

5.1 Toegepaste methoden & technieken

Afhankelijk van de resultaten van het bureauonderzoek werd besloten om 1 proefsleuf (WP3) in te planten met 2 proefputten (WP1 en WP2). De proefputten hadden als doel inzicht te krijgen in de stratigrafische opbouw van het terrein en de mogelijke aanwezige archeologische niveaus. Op de startvergadering ter plaats op 13 augustus 2013, werd in overleg met Annick Arts (Onroerend Erfgoed) en Luc Van Impe (wetenschappelijke begeleiding) besloten dat de aanvankelijk voorziene proefputten op de toegangszone onvoldoende waren om zicht te krijgen op het aanwezige archeologische bodemarchief. Daarom werd nog een diagonale zoekseuf binnen de bestaande bebouwing voorgesteld. Luc Van Impe bracht een bezoek aan de werf op 27 augustus en heeft daarbij werkputten 1 en 2 gezien. Omwille van een verblijf in het buitenland, waarvan de periode duidelijk op voorhand doorgegeven was, kon hij werkput 3 niet zien en heeft hij zich moeten verlaten op het conceptrapport.

Het sleufonderzoek was in diepte beperkt tot het eerste archeologisch niveau en diende om een ruimtelijk inzicht te krijgen indien het bureauonderzoek te weinig informatie hierover zou geven. De afgraving van het bovenste (verstoorde) niveau gebeurde machinaal. De nodige profielen werden geregistreerd en de aangetroffen muur- en vloerresten werden bemonsterd.

Fig. 18: Situeringssplan

Oppervlaktes van de onderzochte werkputten:

- Werkput 1: 5,56 m²
- Werkput 2: 5,60 m²
- Werkput 3: 74,04 m²

5.2 Bespreking profielen en stratigrafie

Om inzicht te verkrijgen in de stratigrafische opbouw op het onderzoeksterrein en de aanwezige archeologische niveaus hierbinnen, volgt hierna per werkput een bespreking van de profielen.

5.2.1 Werkput 1

Werkput 1 bevindt zich in het zuidoosten van het terrein. Bovenaan is een laag kiezels aanwezig (WP1L1), die aangebracht is voor de verharding van het terrein, in functie van het gebruik als parking. Onder de kiezellaag, bevindt zich een puinpakket (WP1L2), waarmee het terrein opgehoogd is en dat te beschouwen is als de fundering van de kiezellaag. Daaronder is de aanwezigheid vastgesteld van een tweede ophogingspakket, dat echter bestaat uit homogeen donker bruingrijs zand. Hierin werden tijdens het onderzoek twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk aangetroffen.

Onder WP1L3 verscheen WP1L4, een uitbraakspoor dat te relateren is aan WP1M2 (zie verder). Op hetzelfde niveau bevond zich de aflijning van WP1L7, dat bestond uit witte kalk. De aanwezigheid van WP1L7 lijkt aan te geven dat zich op dit niveau een loopniveau bevonden heeft. Beide zijn gelegen op of doorsnijden een derde ophogingslaag, WP1L5. Deze bevond zich op WP1L6, een homogene donkerbruine laag die te interpreteren is als de oude teelaarde. Daaronder was de C-horizont gelegen, op een diepte van 1,41 m onder het oppervlak, op een diepte van 35,00 m TAW.

De stratigrafische opbouw ter hoogte van werkput 1 toont heel wat ingrepen in de bodem aan, die het aanwezige bodemarchief aangetast of verstoord hebben.

Fig. 19: Zuidprofiel werkput 1

Fig. 20: Noordprofiel werkput 1

5.2.2 Werkput 2

Werkput 2 bevindt zich in het zuidwesten van het terrein, het dichtst naar de Raamstraat toe. Hier werd de eenvoudigste stratigrafische opbouw vastgesteld. Bovenaan bevindt zich op nieuw een laag kiezels (WP2L1), die net zoals in werkput 1 gevolgd wordt door een laag baksteenpuin (WP2L2). Dit was aangelegd op een grijsgeel gevlekt pakket zand (WP2L3), vermoedelijk te beschouwen als een egaliserende onderlaag van de erboven aangebrachte verharding.

Daaronder bevindt zich WP2L4, een homogene bruingrijze ophogingslaag. Dit bevond zich boven WP2L6, de aanlegkuil van een gres rioleringsbuis. WP2L4 en WP2L6 werden gevolgd door WP2L5, een homogene donkergele laag die de meeste muurresten omgaf en die vermoedelijk een looppniveau materialiseert. Ook de aanwezigheid van WP2L8 lijkt hierop te wijzen.

Tot slot bevond zich onderaan nog WP2L9, een homogene donkere bruingrijze laag die te beschouwen is als de oude teelaarde en die opnieuw rechtstreeks gelegen is op de C-horizont. Deze bevindt zich ter hoogte van werkput 2 slechts op een diepte van 1,10 m onder het huidige oppervlak, op een hoogte van 35,33 m TAW. Dit is bijgevolg hoger dan in werkput 1, maar is niet verwonderlijk. De oorspronkelijke topografie helt immers af naar het oosten toe. Het toont wel aan dat het terrein in het verleden genivelleerd is, zoals ook blijkt uit de dikke ophogingspakketten die ter hoogte van werkput 1 vastgesteld werden.

Fig. 21: Noordprofiel werkput 2

Fig. 22: Westprofiel werkput 2

5.2.3 Werkput 3

Werkput 3 bevindt zich in het noordoosten van het terrein, binnen de bestaande bebouwing. Ter hoogte van het noordelijke deel van werkput 3 werd een opbouw vastgesteld, die onder de bakstenen vloer (WP3L1) bestond uit een puinlaag (WP3L2), gevolgd door een donker bruinzwart gevlekt ophogingspakket, gelegen op een donkerbruine gevlekte laag, die mogelijk te interpreteren is als een oude teellaag. Deze bevond zich op de C-horizont, die er zich bevond op een diepte van 75 cm, of een hoogte van 35,67 m TAW. Dit is het hoogste niveau waar de C-horizont vastgesteld werd binnen het onderzoeksgebied.

In het zuidelijke deel van werkput 3 werd een licht andere opbouw vastgesteld, die bestaat uit de vloer (WP3L1), opnieuw gevolgd door het puinpakket (WP3L2). Daaronder bevindt zich echter een laag wit zand, dat te beschouwen is als een egaliserende laag. Dit wordt opnieuw gevolgd door een dik donker roodbruin puinpakket (WP3L3), met daaronder een homogeen donker zwartbruin pakket (WP3L4), dat te interpreteren is als de oude teelaarde. Omwille van veiligheidsredenen kon het profiel in het zuiden van werkput 3 niet dieper aangelegd worden. Daarom werd de opbouw verder geregistreerd aan de hand van een boring. Deze toonde aan dat zich onder WP3L4 opnieuw de C-horizont bevindt, maar op een diepte van 1,85 m onder het vloerniveau, op een hoogte van 34,88 m TAW. Dit is tevens het laagste niveau waarop de C-horizont vastgesteld werd tijdens het onderzoek.

Fig. 23: WP3PR2

Fig. 24: WP3PR3

5.3 Bespreking werkputten

Op het terrein werden drie werkputten aangelegd. WP1 en WP2 hadden afmetingen van 2 bij 2 m en zijn proefputten die buiten aangelegd werden, op de parking. WP3 betrof een proefsleuf met een breedte van 2 m en een lengte van 28,64 m. Deze bevond zich binnen het momenteel bestaande gebouw.

5.3.1 Werkput 1

Werkput 1 bevindt zich in het zuidoosten van het terrein. Er werden in totaal 3 vlakken aangelegd. Een eerste vlak bevond zich op een diepte van 75 cm, op een hoogte van 35,66 m TAW. Daar verscheen een rechthoekige aflijning met brokken baksteen en kalkmortel (WP1M1), mogelijk afkomstig van een slecht bewaard restant van een muur.

Fig. 25: WP1 vlak 1

Fig. 26: WP1 vlak 2

Een tweede vlak werd aangelegd op een diepte van 1,20 m, op een hoogte van 35,21 m TAW. Dit niveau werd aangelegd onder de ophogingspakketten WP1L1, WP1L2 en WP1L3. Op dit niveau eindigde WP1M1 en waren WP1L3, WP1L4, WP1L6 en WP1L7 zichtbaar in het vlak.

Fig. 27: WP1 vlak 3

Fig. 28: WP1M2

Een laatste vlak werd aangelegd op een diepte van 1,41 m, of een hoogte van 35,00 m TAW. Op dit niveau werd een tweede restant van een muur zichtbaar (WP1M2). Het betreft een muur, opgebouwd uit bakstenen en zavelmortel. Van de muur was slechts één laag bakstenen nog

bewaard gebleven. Bij het vrijleggen van WP1M2 werd een wandfragment Raeren steengoed aangetroffen.

In het profiel is een uitbraakspoor te zien, dat te relateren is aan WP3M2. Het betreft WP1L4. In deze laag werden diverse vondsten aangetroffen. Het omvat twee wand- en twee bodemfragmenten van een kan of kruik in Raeren steengoed, een wandfragment Westerwald steengoed, een Wandfragment Siegburg steengoed en een oorfragment in rood geglazuurd aardewerk. De vondsten zijn te dateren in de late middeleeuwen tot nieuwe tijd.

5.3.2 Werkput 2

Werkput 2 bevindt zich in het zuidwesten van het terrein, het dichtst naar de Raamstraat toe. Hier werden twee vlakken aangelegd. Een eerste vlak werd aangelegd op de bovenzijde van diverse muurresten.

Fig. 29: WP2 vlak 1

Fig. 30: WP2 vlak 2

WP2M1 betreft een muur met bakstenen van 18 x 8 x 5 cm en een gele zavelmortel. De muur heeft een breedte van 40 cm, is nog slechts één steen hoog en heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie. WP2M2 is een bakstenen muur, gevoegd met cementmortel. Hierdoor is de muur als recent te beschouwen. De muur heeft een breedte van 27 cm en een noordwest-zuidoost oriëntatie. WP2M3 betreft een muur met bakstenen van 24 x 12 x 5 cm en een cementmortel. Hierdoor is de muur te situeren in de nieuwste tijd. De muur heeft een bewaarde hoogte van 32 cm en een noordoost-zuidwest oriëntatie.

WP2M4 betreft een vierkante zone van 34 bij 40 cm, die afgewerkt was met leistein. WP2M5 bevindt zich tot slot tussen WP2M1, WP2M3 en WP2M4. De muur heeft een breedte van 25 cm, is slechts één baksteen hoog bewaard en heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie. Mogelijk is in de noordelijke profielwand van werkput 2 nog het restant te zien van een ijzerzandstenen muur (WP2L7).

Het tweede vlak werd aangelegd in de C-horizont, om na te gaan of zich hier nog andere sporen bevonden. Er werden echter geen andere sporen aangetroffen. In deze werkput werden geen vondsten aangetroffen.

5.3.3 Werkput 3

Werkput 3 bevindt zich in het noordoosten van het terrein, binnen de bestaande bebouwing. De diepte van werkput 3 werd bepaald in functie van het registreren van de diepte van de C-horizont, maar daarbij werd rekening gehouden met aanwezige sporen en muurresten. Deze bleven bijgevolg in situ behouden.

Fig. 31: WP3M1 en M2

Fig. 32: WP3S1 en S2

In het uiterste noorden van de werkput bevond zich een vloer (WP3M1) met baksteenbrokken van 14 x 8 x 5 cm, gevat in een laag stabilisé. WP3M2 is een muur, die WP3M1 begrenst. WP3M2 is opgebouwd uit gelijkaardige bakstenen met een formaat van 14 x 8 x 5 cm, gevat in een harde kalkmortel. De muur heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en heeft een breedte van 30 cm.

Daarachter bevond zich een zone zonder obstakels, zodat het vlak er op een tweede niveau kon aangelegd worden. Hierbij kwam een bruinzwarte puinkuil aan het licht, WP3S1, die zeer veel fragmenten baksteen en dakpan bevatte. In WP3S1 werd een wandfragment Raeren steengoed aangetroffen. Het spoor was omgeven door een homogeen donkerbruin pakket, waarin eveneens fragmentjes baksteen en dakpan aanwezig waren.

Fig. 33: WP3S3-5

Fig. 34: WP3M4

Hierna volgde WP3S3, een donker bruingrijs gevlekt spoor, dat mogelijk te interpreteren is als een gracht. Op het spoor komt WP3S4 uit, een spoor met een lichte bruingele gevlekte vulling dat zeer veel brokken baksteen en keien bevat. WP3S3 werd vervolgens plaatselijk verstoord door de aanwezigheid van grote brokstukken, WP3S5, die afkomstig lijken van de afbraak van een gebouw.

De scheiding met een volgende zone wordt gematerialiseerd door WP3M3. De muur, die bestaat uit bakstenen van 22 x 10 x 5 cm in kruisverband en opgebouwd is met kalkmortel, heeft opnieuw een noordoost-zuidwest oriëntatie en een breedte van 39 cm. Bij het vrijleggen van WP3M3 werd een wandfragment Raeren steengoed aangetroffen, naast twee wandfragmenten

industriële porselein, te dateren in de nieuwste tijd. De muur wordt geflankeerd door WP3M17, een gres rioleringsbuis, die echter een licht andere oriëntatie heeft.

WP3M4 omvat slecht bewaarde muurresten, opgebouwd uit bakstenen van 23 x 11 x 5 cm, opgebouwd in kalkmortel. De muur lijkt verstoord door latere bouwwerken. Verder is WP3M5 in deze zone te situeren. De muur, opgebouwd uit bakstenen van 18 x 8 x 5 cm, is gevoegd met cementmortel, wat wijst op het recente karakter ervan. De muur heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie, een breedte van 18 cm, een lengte van 4,62 m en knikt op de uiteinden af. Bij het vrijleggen van WP3M5 werd een oorfragment in rood geglaazuurd aardewerk aangetroffen, evenals een bodemfragment van een groene fles, te situeren in de nieuwste tijd.

Fig. 35: WP3M5

Fig. 36: WP3M8-14

WP3M6 is een muur die de restanten van een vloer, WP3M7, afbakt. WP3M6 is opgetrokken in bakstenen met een formaat van 12 x 10 x 5 cm, gevat in kalkmortel. De muur heeft een lengte van 1,37 m, eveneens een noordwest-zuidoost oriëntatie en knikt op de uiteinden af. De muur is WP3M7 is 12 cm breed, en opgetrokken in bakstenen met een formaat van 21 x 10 x 5 cm, opnieuw gevat in kalkmortel.

Meer naar het zuiden bevinden zich WP3M9 en WP3M10, die in elkaars verlengde liggen en een noordoost-zuidwest oriëntatie hebben. Ze worden enkel onderbroken door WP3M8. WP3M9 bestaat uit bakstenen van 20 x 12 x 5 cm, gevat in kalkmortel en heeft een breedte van 41 cm. WP3M10 bestaat uit bakstenen van 21 x 10 x 6 cm, gevat in kalkmortel en heeft een breedte van 55 cm. WP3M8 wijkt af van de andere muurresten, omdat deze bestaat uit een blok kalksteen van 50 x 38 x 16 cm.

Ten zuiden van deze muurresten, bevinden zich de restanten van twee gootjes, telkens opgebouwd uit twee bakstenen muren. Het eerste gootje bestaat uit WP3M11 en WP3M12. Ze zijn opgebouwd uit bakstenen van 15 x 12 x 5 cm en zijn gevat in kalkmortel. De breedte van de muurresten bedraagt de breedte van een baksteen, met name 12 cm. Beide muurresten hebben een noordoost-zuidwest oriëntatie. Waar WP3M11 echter WP3M8 nadert, buigt deze af naar het noordwesten.

Het tweede gootje bestaat uit WP3M13 en WP3M14 en is gelijkaardig opgebouwd als het eerste gootje. Verschillend is vooral de oriëntatie, die iets meer naar het noorden toe gericht is. Het lijkt er op dat het eerste gootje het tweede doorsnijdt. WP3M13 en WP3M14 blijken hierdoor ouder dan WP3M11 en WP3M12.

De gootjes worden gevolgd door WP3M15 en WP3M16. De eerste is een bakstenen muur, met een baksteenformaat van 18 x 8 x 5 cm en gevat in cementmortel. WP3M16 sluit hierop aan en omvat een grijze betontegel. Beide maken deel uit van een rioolkolk, die in verbinding staat met WP3M18, een gres rioleringsbuis, zoals WP3M17 er ook al een was.

Fig. 37: WP3M15-16

5.4 Confrontatie met cartografische bronnen

Tot slot dienen de resultaten van het archeologisch vooronderzoek nog geconfronteerd te worden met de gegevens uit cartografische bronnen, om in de mate van het mogelijke inzicht te krijgen in de fasering van de aangetroffen muurresten.

De oudste cartografische bronnen tonen bebouwing ter hoogte van de Raamstraat. Dit is de zone rond werkput 2. Op het achterliggende deel van het perceel is ten vroegste bebouwing te situeren op het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw. Vanaf dan is de zone ter hoogte van werkputten 1 en 2 bebouwd tot in 1962, wanneer alle gebouwen gesloopt worden.

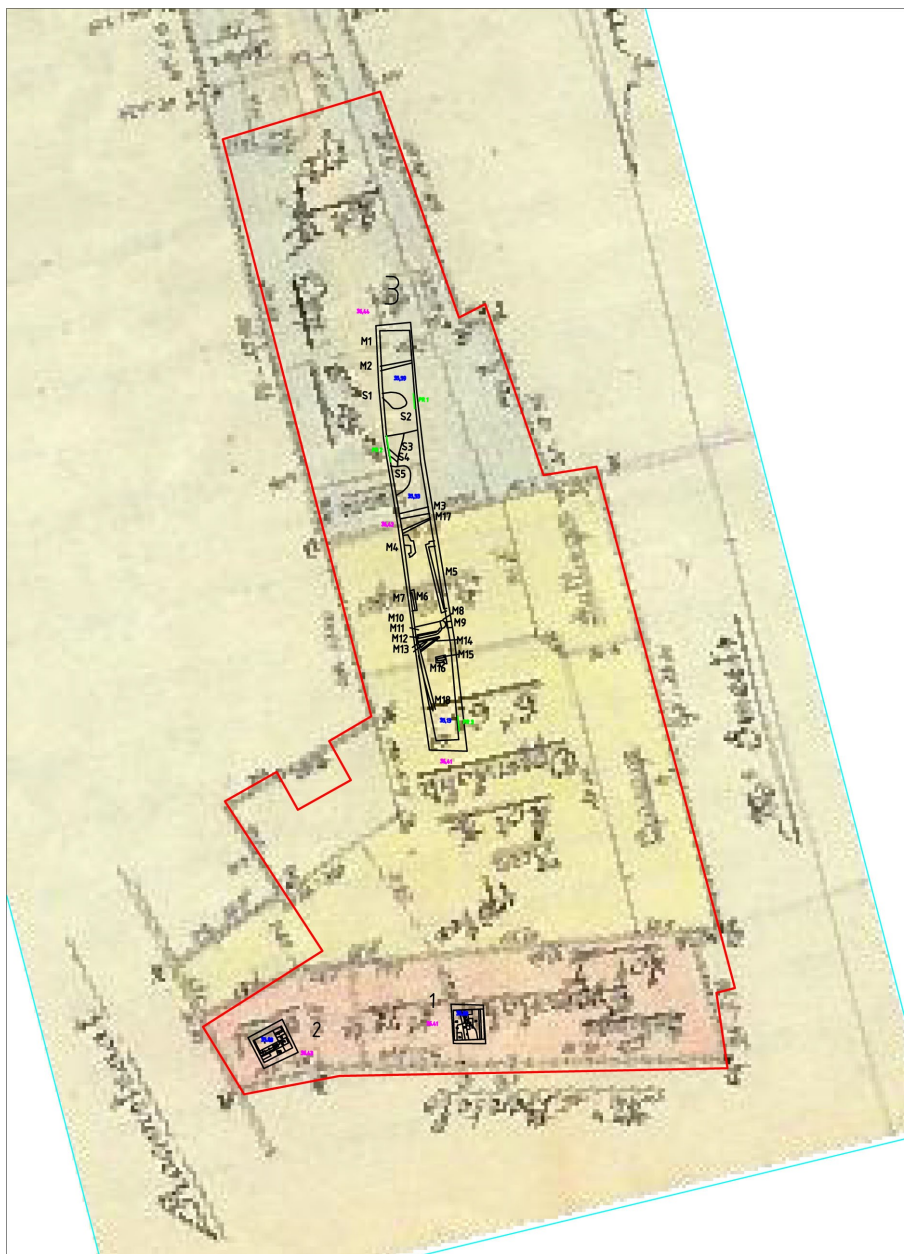

Fig. 38: Situering van de werkputten op een plan uit 1943

Een situering van werkputten 1 en 2 op een plan uit 1943 geeft aan dat beide werkputten gelegen waren in hetzelfde bouwvolume. Beide werkputten werden bovendien gelegd op een plan uit

1955. Dit geeft aan dat werkput 1 gelegen was ter hoogte van een schrijnwerkerij, meer bepaald ter hoogte van de schaafmachine. Werkput 2 is daarentegen te situeren binnen het magazijn voor wijnen.

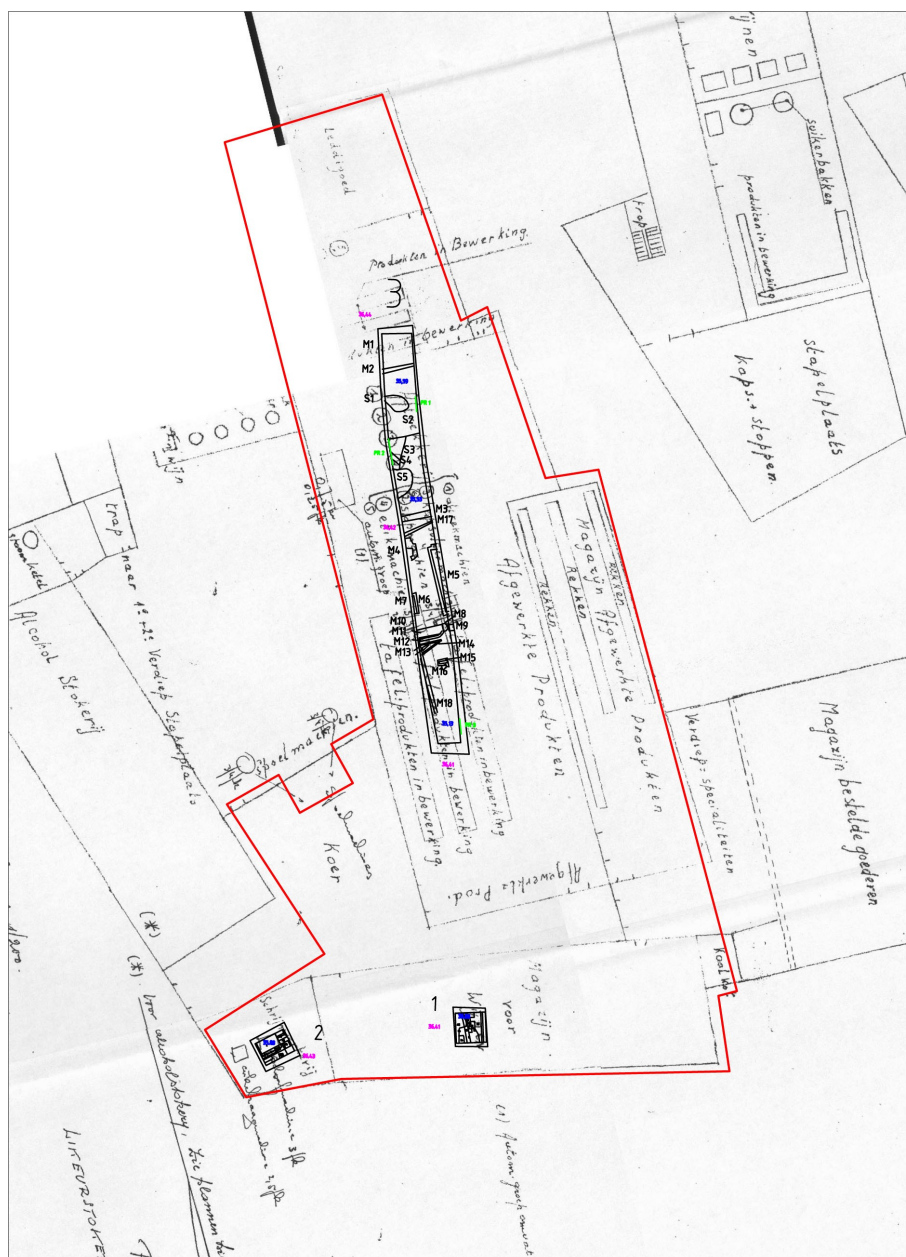

Fig. 39: Situering van de werkputten op een plan uit 1955

Met betrekking tot werkput 3 toont een confrontatie met de kadasterplannen aan dat WP3M3 en WP3M8-10 deel uitmaken van eenzelfde structuur. Het betreft de buitenmuren van een gebouw, dat te zien is op plannen tussen 1813 en 1953, wanneer de constructie afgebroken wordt om plaats te maken voor het huidige magazijn. De zone ter hoogte van WP3S2 blijkt zich op het kadasterplan van 1949 te situeren ter hoogte van een aanbouw.

Een weergave van de ligging van werkput 3 op het plan van 1943 geeft aan dat de werkput gesitueerd is binnen twee verschillende bouwvolumes. De scheiding bevindt zich ter hoogte van WP3M3. Op het plan uit 1955 is dan weer te zien dat werkput 3 grotendeels gesitueerd is ter hoogte van tafels voor producten in bewerking. WP3M1 en WP3M2 bevinden zich in een andere ruimte die bestemd is voor producten in bewerking.

6 Waardering, evaluatie van de geplande ingreep: effecten, en advies

Een aantal vragen diende in het bijzonder beantwoord te worden:

- Wat is de stratigrafie van het terrein?
 - De stratigrafische opbouw van het terrein bestaat bovenaan uit verharding, gevolgd door een puinlaag en één of meerdere ophogingslagen. Deze zijn gelegen op de restanten van de oude teelaarde, die overal in meer of mindere mate geroerd is door latere activiteiten. De oude teelaarde is tot slot gelegen op de C-horizont.
- Wat is de vermoedelijke geschiedenis van het terrein (oude kaarten, bebouwingsgegevens)
 - Oude kaarten geven een lange bewoningsgeschiedenis aan voor de zone ter hoogte van de Raamstraat. De rest van het achterliggende terrein blijkt pas bebouwd omstreeks het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw.
- Wat is de impact van de voorgaande bebouwing op het archeologisch erfgoed?
 - Muurresten ter hoogte van de huidige bebouwing werden afgebroken tot onder het huidige vloerniveau en onderliggende puinpakket. De brokstukken van de sloop van de aanwezige gebouwen, voor de bouw van het magazijn in 1955, werden geïntegreerd in het onderliggende ophogingspakket. Bij de sloop blijken echter een aantal muurresten sterk geroerd, waardoor hun verdere verloop niet meer te achterhalen is.
- Hoeveel archeologische niveaus zijn er te verwachten?
 - Er werden twee archeologische niveaus vastgesteld tijdens het onderzoek. Een eerste bevindt zich ter hoogte van het vroegere maaiveld, onder de later aangebrachte ophogingspakketten. Op dit niveau werden muurresten aangetroffen. Een tweede niveau bevindt zich ter hoogte van de C-horizont. Hierin werden sporadisch grondsporen aangetroffen ter hoogte van werkput 3 en funderingsresten.
- Zijn er sporen aanwezig?
 - Tijdens het onderzoek werden zowel muurresten aangetroffen als grondsporen, hoewel de grondsporen zeer beperkt zijn.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
 - De aangetroffen muurresten en grondsporen zijn van antropogene oorsprong.
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
 - Op het terrein blijkt in het verleden reeds heel wat activiteit geweest, voornamelijk bouwactiviteit, gevolgd door de uitbraak van muurresten. Deze hebben de gaafheid van het aanwezige bodemarchief gedeeltelijk aangetast.
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - De aangetroffen resten behoren tot meerdere periodes. In de eerste plaats werden diverse muurresten aangetroffen die opgebouwd zijn met cementmortel, wat wijst op een recente datering. Hetzelfde kan gezegd worden van de aanwezige betonelementen, het gebruik van stabilisé en de aanwezigheid van rioleringsbuizen en -kolken.
 - Daarnaast werden echter muurresten aangetroffen, die tot een oudere fase lijken te behoren. Een groot deel van deze muurresten blijkt echter geroerd door latere activiteiten, of blijkt grotendeels uitgebroken. Zo waren er een diverse muurresten die nog slechts één baksteen hoog bewaard waren gebleven.
 - De aanwezigheid van twee gootjes, waarvan de ene jonger is dan de andere, lijkt eveneens te wijzen op minstens twee fasen in de aangetroffen muurresten.
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
 - Er kan geopperd worden dat een groot deel van het aanwezige bodemarchief geroerd is door recentere activiteiten op het terrein. Oudere muurresten lijken reeds sterk

geroerd, waardoor hun verloop niet altijd duidelijk is, of ze zijn nog slechts één baksteen hoog bewaard gebleven. Bovendien bestaan van het terrein diverse archiefdocumenten, die de ligging van deze muurresten blijken te verklaren. Het archeologisch vooronderzoek liet toe de stratigrafische opbouw van het aanwezige bodemarchief te documenteren. Het is echter de vraag in hoeverre bijkomend archeologisch onderzoek van de zone waardevolle nieuwe informatie kan aanleveren ten opzichte van de archiefdocumenten.

- Alle aanwezige muurresten dateren ten vroegste uit het einde van de 18de eeuw of het begin van de 19de eeuw. Muurresten of sporen die dateren van voor de 18de eeuw, en waarvoor geen archiefdocumenten beschikbaar zijn, werden niet op het terrein aangetroffen.
- De zone ter hoogte van werkput 2, aan de Raamstraat, blijkt op basis van cartografische bronnen reeds het langst bebouwd. Deze zone zal echter slechts beperkt verstoord worden, door de aanleg van enkele wachtbuizen. Hiervoor wordt een sleuf aangelegd van ongeveer 60 cm breed.
- Op basis van de aangehaalde argumenten wordt vooral in vraag gesteld of een bijkomend archeologisch onderzoek van de zone meer inzicht gaat verwerven in de bouwgeschiedenis van het onderzoeksterrein, ten opzichte van wat reeds geweten is op basis van archiefdocumenten. De verwachte beperkte inhoudelijke informatiewaarde van een bijkomend onderzoek lijkt een bijkomend onderzoek niet te kunnen rechtvaardigen. Daarom wordt de vrijgave van het terrein geadviseerd. Wel wordt nog benadrukt dat de bouwheer nog steeds gebonden is aan de meldingsplicht, waarbij eventuele vondsten die aan het licht komen tijdens de geplande werkzaamheden, gemeld dienen te worden.

7 Bibliografie

7.1 Publicaties

De Maegd C. (ed.) 2006: Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg: deel 2: As, Beringen, Diepenbeek, Genk, Ham, Hasselt, Heusden-Zolder, Leopoldsburg, Lummen, Opgalbeek, Tessenderlo, Zonhoven, Zutendaal, *M&L Cahier*.

De Meulemeester, J., 1993: Mottekastelen in het Graafschap Loon, *Archeologie in Limburg* 55.

Driesen, P., en H. Thomas 2009: Archeologische opgraving van het Bonnefantenklooster te Hasselt (*ARON Rapport* 30).

Gerits, J., 1989: *Historische steden in Limburg*, Gent.

Roggen, H.R., 1994: De 'Witte Nonnen' van Hasselt (1430-1797), *Het Oude Land van Loon* 49, 177-203.

Schreurs, M., 1985: *Hasseltse Historieën*, Hasselt.

Smeets, L., 2011: *Smeets. Drie generaties jeneverstokers in Hasselt*, Hasselt.

Vandeghechuchte, C., 2006: *Bouwhistorisch onderzoek van de voormalige jeneverstokerij Smeets in de Raamstraat te Hasselt*, Rapport Studiebureau Monumentenzorg, Tessenderlo.

Van Laere, R. 1994: Renaissance gietvorm uit Hasselt, *Limburg* 37, 245-247.

Waegeman, T., 2009: Het Dokter Willemshuis te Hasselt. Een archeologisch onderzoek, *Het Oude Land van Loon* 88.2, 167-186.

Waegeman, T./L. Van Impe/G. Creemers, 2010: De Sint-Quintinskathedraal in Hasselt. Groei en aanpassingen in functie van een steeds ambitieuzere maatschappelijke en sacrale opdracht, *Het Oude Land van Loon* 89.1, 31-52.

7.2 Bronnen

Rijksarchief Hasselt

BE-A0515/1383: Inventaris van het archief van het begijnhof te Hasselt 1517-1899

- Inventarisnr. 3: Ligger aengaende die bescheyden ende documenten van het convent 1605-1767
- Inventarisnr. 31: Aankoop begijnenhuizen 1606-1868
- Inventarisnr. 89: Beheer goederen Hasselt 1605-1797

7.3 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2013)

<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centrale Archeologische Inventaris (2013)

<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2013)

<http://dov.vlaanderen.be>

Nationaal geografisch instituut (2013)
<http://www.ngi.be>

8 Bijlagen

8.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

8.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

8.3 Archeologische periodes

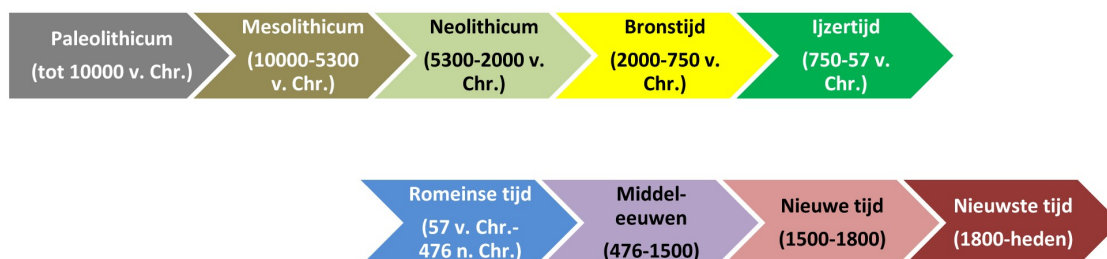

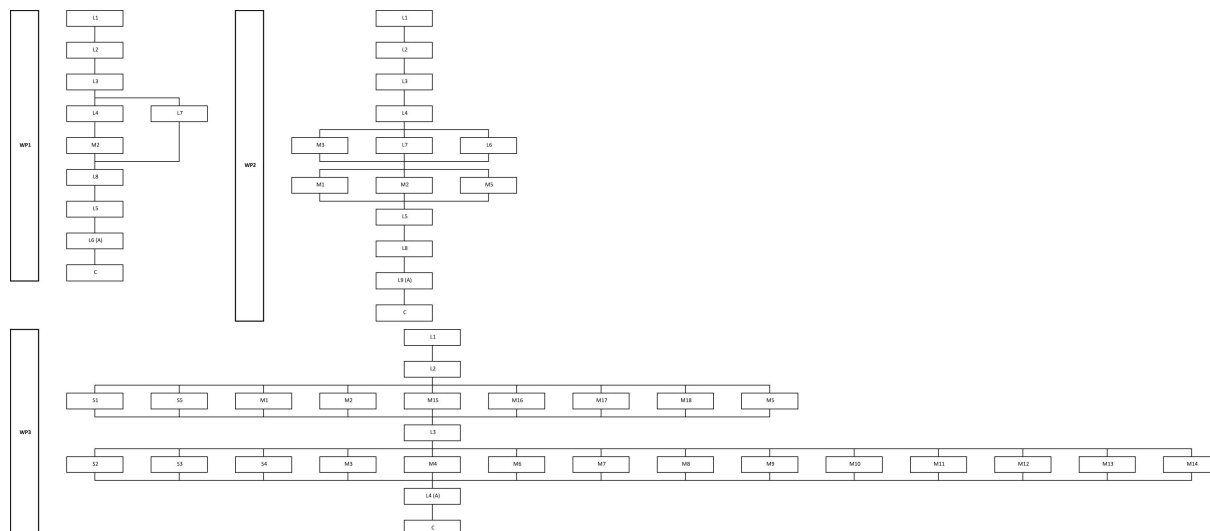
Fig. 40: Archeologische periodes

8.4 Plannen en tekeningen

- Plan 1: Situering
- Plan 2: WP1 en WP2 op vlak 1
- Plan 3: WP1 en WP2 op vlak 2
- Plan 4: WP1 en WP2 op vlak 3
- Plan 5: Overzicht WP3

- Tekening 1: Profieltekeningen WP1 en WP2
- Tekening 2: Profieltekeningen WP3

8.5 Harrismatrix

8.6 Vondstenlijst

Vondst-nr.	Locatie		Inzamelings-wijze	Aardewerk			Glas		
	Werkput	Context		Vaatwerk	Bouw-materiaal	Andere	Vaatwerk	Bouw-materiaal	Andere
V001	1	M2	Opkuis	1					
V002	1	L3	Vlak	2					
V003	1	L4	Vlak	7					
V004	3	S1	Vlak	1					
V005	3	M3	Opkuis	3					
V006	3	M5	Opkuis	1			1		

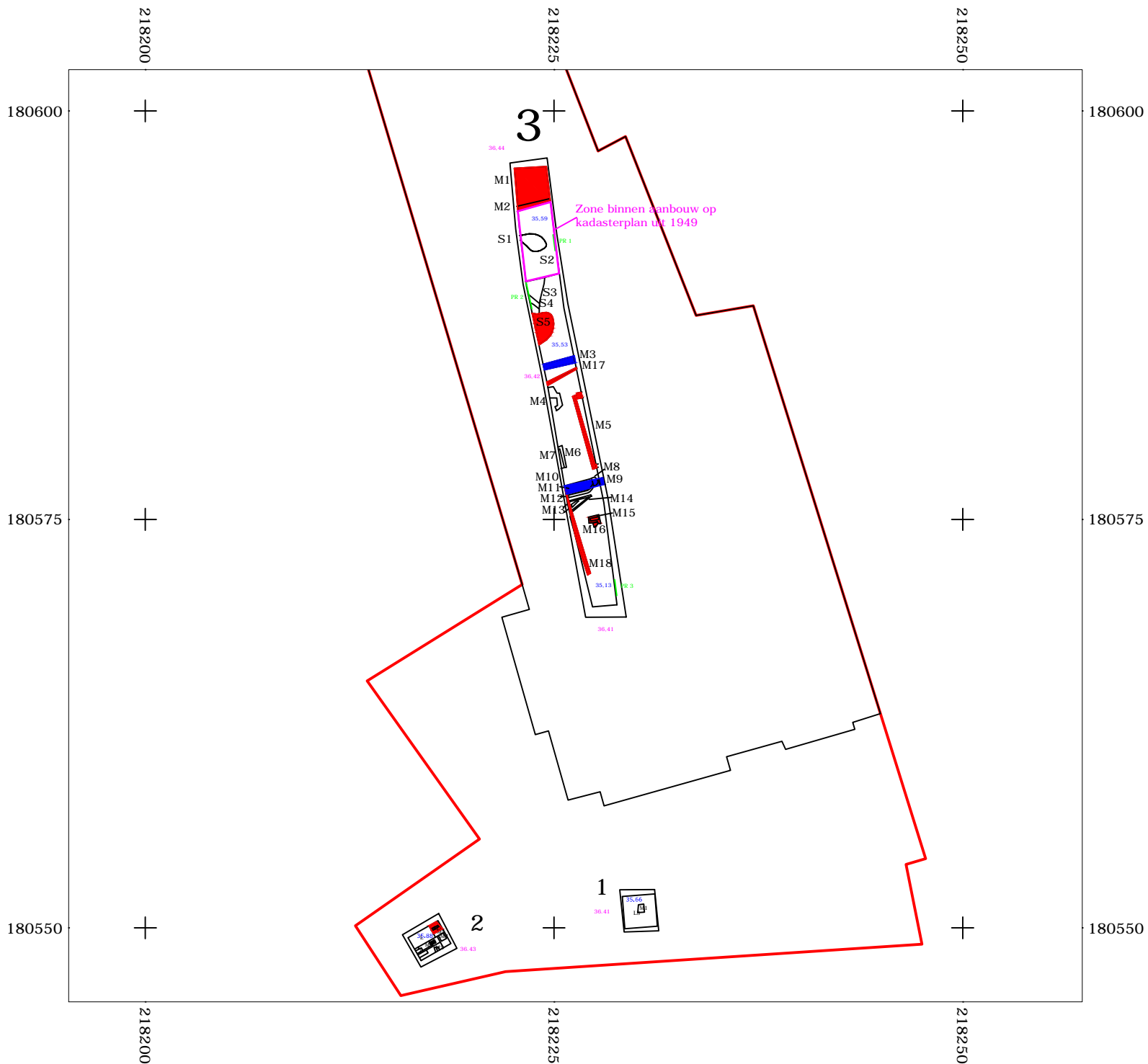
8.7 Monsterlijst

Werkput	Entiteit	Monster
WP1	M1	Mortel
WP1	M2	Mortel
WP2	M1	Mortel
WP2	M2	Mortel
WP2	M3	Mortel
WP2	M5	Mortel
WP3	M3	Mortel
WP3	M5	Mortel
WP3	M6	Mortel
WP3	M7	Mortel
WP3	M8	Mortel

Werkput	Entiteit	Monster
WP3	M10	Mortel
WP3	M12	Mortel
WP1	M1	Baksteen
WP2	M1	Baksteen
WP2	M2	Baksteen
WP2	M3	Baksteen
WP2	M5	Baksteen
WP3	M3	Baksteen
WP3	M5	Baksteen
WP3	M6	Baksteen
WP3	M7	Baksteen
WP3	M8	Baksteen
WP3	M10	Baksteen
WP3	M12	Baksteen

8.8 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Hasselt - Raamstraat

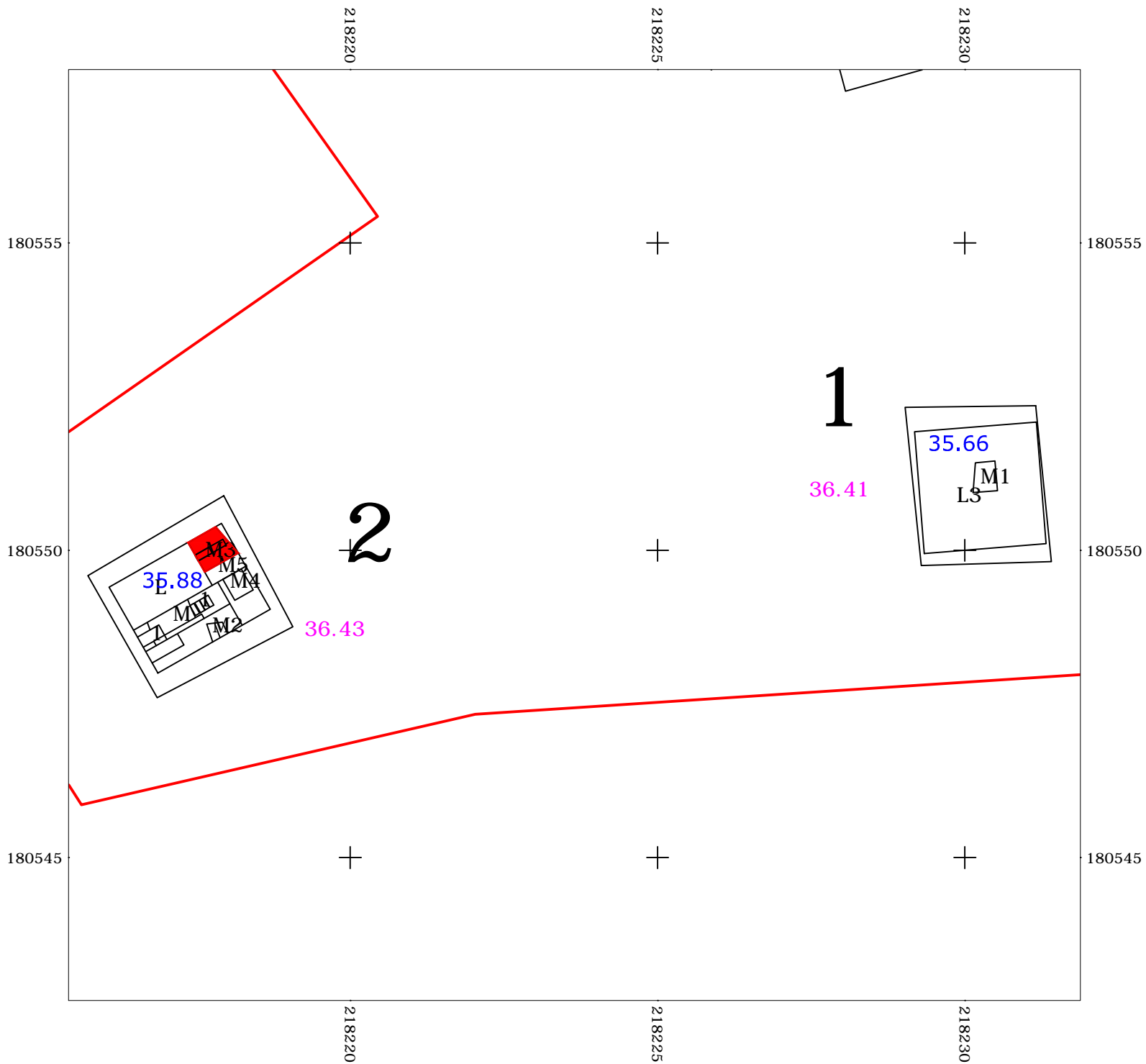
Plan 1 Situeringsplan

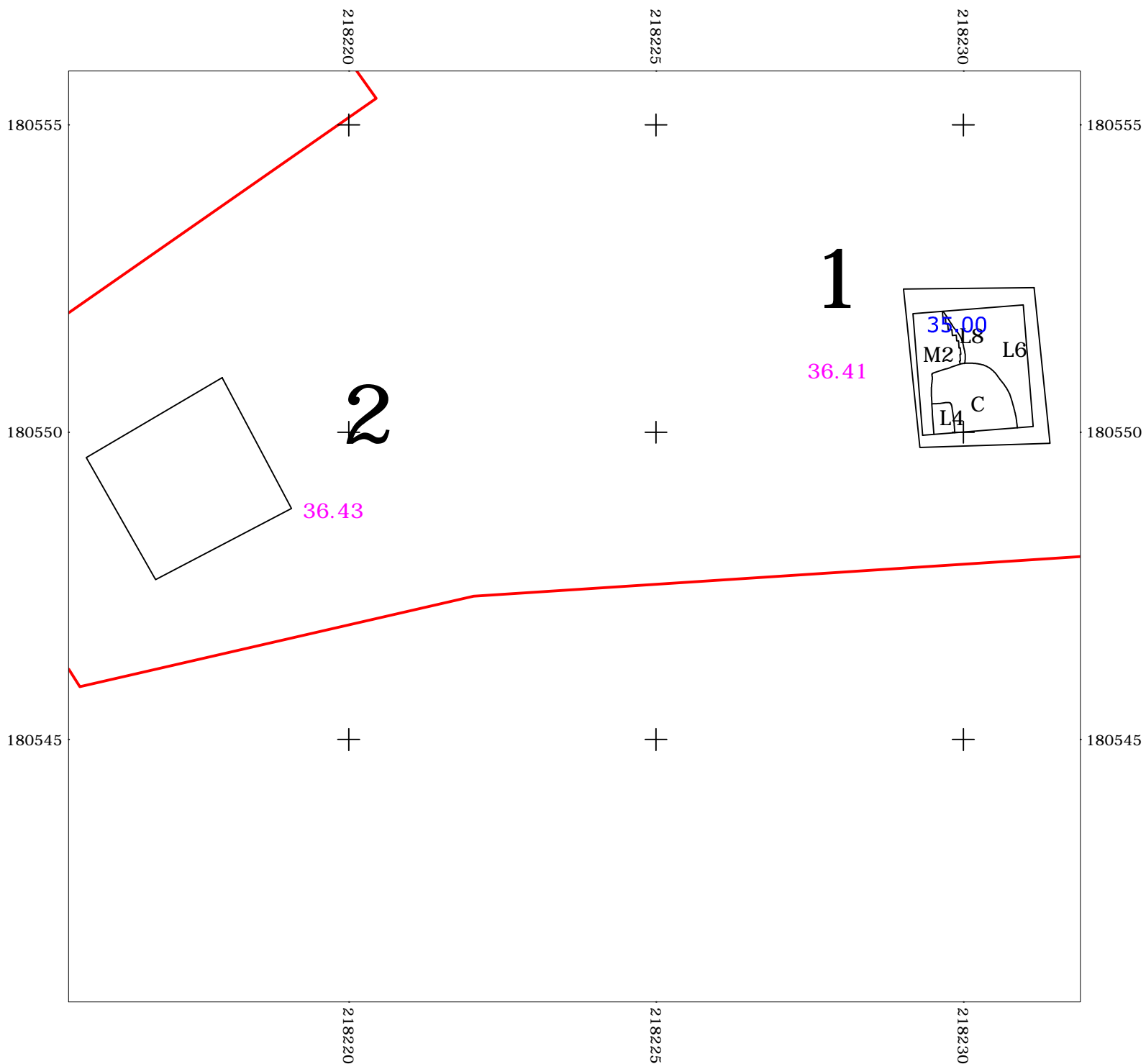
Werkputten	
Hoogte spoor in m TAW	35.66
Hoogte maaiveld in m TAW	36.41
Recent (cementmortel, stabilisé, beton & gres)	
1813-1953	

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Hasselt - Raamstraat

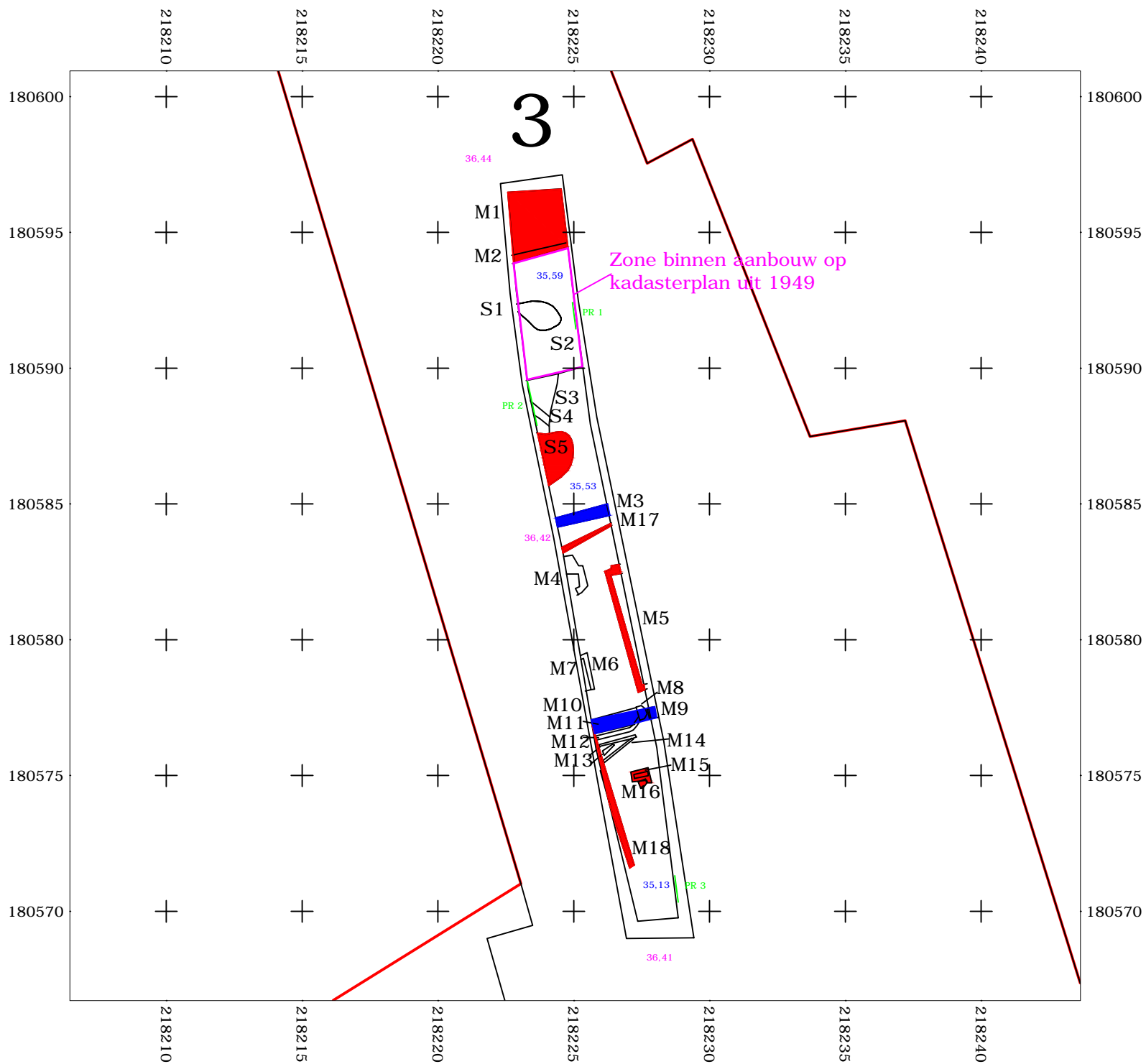
Plan 4 WP1 en 2 op vlak 3

Werkputten	
Hoogte spoor in m TAW	
Hoogte maaiveld in m TAW	
Recent (cementmortel, stabilisé, beton & gres)	
1813-1953	

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Hasselt - Raamstraat

Plan 5 Overzicht WP 3

Werkputten

Hoogte spoor in m TAW

Hoogte maaiveld in m TAW

Recent (cementmortel, stabilisé, beton & gres)

1813-1953

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

